

סיכום

בסיכומם של שלושת המישורים בהם בוצע המחקר: ראיונות עם בעלי תפקידים ומערכי פעילות; ראיונות עם חניכי י"א-י"ב ומתנדבי שנת שירות; ביצוע סקר מדגמי בקרב 500 בוגרי תנועות נוער בגילאי 20-40, נבקש לרכז את המסקנות ולסכם את הדברים.

ראשית, חניכים בוגרים, כמו גם בוגרי התנועות, רואים את הפעילות בתנועות הנוער כבסיס טוב לקראת השירות הצבאי. הם מצביעים על השדאות, על היכולת להתארגן ולהסתדר בטבע, על שיתוף הפעולה והקבוצתיות ובעיקר על ההזדמנויות למנהיגות, להדרכה ולקבלת אחריות כגורמים מכינים מנטלית וטכנית לקראת שירות משמעותי בצה"ל. בתנועות הנוער מתקיימות פעילויות רבות באופן שוטף, כחלק מה-DNA של כל תנועה, אשר אינן נערכות מתוך מטרה להכין את החניכים לשירותם הצבאי. אולם בפועל, כפי שעולה מהמחקר, הן מהוות הכנה אפקטיבית לשירות בצה"ל.

מצאנו כי הפעילויות במסגרת תנועות הנוער נתפסות כתורמות יותר להכנה לצה"ל באופן מובהק בהשוואה לפעילויות בבית הספר (63% לעומת 40%). ההבדל בין הכנה בבתי הספר לפעילות בתנועות הנוער הוא ברור. בבית הספר עוסקים בהסברים ובלמידה על השירות ועל תהליך המיון והגיוס. בתנועות הנוער חיים את ההווה הכמו-צבאית בטיולים, במחנות קיץ ובמסעות השכבה הבוגרת. בהיבט הערכי, בתנועות הנוער מחנכים לעיצוב דמותו של בוגר התנועה – אזרח בוגר, פעיל ושותף במשימות קהילתיות. אזרח שמוכן לקחת על עצמו אחריות ולהוביל מהלכים. אזרח שמאמין שעליו לתת מעצמו למדינה ולחברה כתמורה למה שקיבל במהלך שנותיו כנוער וכחניך. בוגרים

כאלה ימצאו את דרכם לתפקידים משמעותיים, לפיקוד ולקצונה, לקורסים איכותיים ולשירות לאומי עתיר אתגרים.

למדנו כי התהליך בתנועת הנוער אינו מתמצה בכותרות ובהגדרת תוכניות שנתיות עמוסות תכנים ומתודות. ההכנה בתנועות הנוער לשירות משמעותי בצה"ל נחלקת לשני מישורים. האחד, מערכי פעילות שמטרתם להסביר את תהליך הגיוס, לקיים דיונים ולהכיר את התפקידים האפשריים בצה"ל. אלו פעילויות שמתקיימות בכל התנועות ברמות שונות. ממערכים מובנים, כדוגמת המחנות העולים והפעולות בצופים, עבור דרך מסרים והנחיות למחוזות בבני עקיבא ודרך תוכנית של חודש בשנה בנוער הלאומי בית"ר.

כל רכזי ההדרכה עמם שוחחנו מסכימים שהנושא מועבר בפעילות השכבה הבוגרת. למעשה, מסכימים כולם, בכל פעם שבאים לרון בדילמות ערכיות מגיעים גם לדוגמאות מצה"ל, מאירועים ומסיפורי לוחמים. כך, כל רכזי ההדרכה תיארו פעולות ודיונים שהיו בתנועות הנוער בתקופת משפטו של החייל אלאור אזריה, שירה למוות במחבל פצוע.

המישור השני בא לביטוי בעיקר בפעילות שבמרכזה מפגשים. ראינו תנועות בהן מתקיימים מפגשים, בעיקר של רכזי ורכזות סניפים, קומונרים וקומונריות, עם קצינים בכירים. בכל התנועות סיפרו על מפגשים עם בוגרי תנועה שבאים לספר על התפקידים שבהם הם משרתים ושירתו בצה"ל.

בתנועות הנוער הדוגמה האישית מהווה ערך מוביל. כך בקורסים ובסמינרים, החל מקורס הדרכה ועד קורסי מרכזים. כך בלקיחת אחריות ומינוי לתפקידים ולהובלת מהלכים. כך בהחלטות שללא דוגמה אישית אין אפשרות להוביל תהליכים. ראו למשל את ההחלטה בתנועת הנוער העובד והלומד שרק 'גרעינר' יכול להיות מנחה גרעין בתנועה. לכן, ברור לגמרי שגם בנושא ההסתכלות על ההכנה לצה"ל בראייה התנועתית מרכיב הדוגמה האישית משמעותי וחשוב. למדנו שבכל התנועות יש היענות רבה למפגשים עם בוגרים, והם משמעותיים כחלק מתהליך ההכנה וכחלק מעיצוב דמות בוגר התנועה.

יצאנו למחקר ושאלנו את עצמנו האם תנועות הנוער מכינות את החניכים הבוגרים לשירות משמעותי בצה"ל. התשובה ניתנה, בין השאר, בשיחה עם

אנשי השומר הצעיר: ההכנה לצה"ל היא חלק מהכנה לתהליך ההגשמה והיציאה לחיים אזרחיים בוגרים.

התשתית בתנועות הנוער, בתוכניות ההדרכה ובהוויית התנועה מהווה בסיס גם להכנה לצה"ל. כ-92% מרואיינים בוגרי תנועות הנוער (33 מתוך 36 המשיבים המועמדים לגיוס, לא כולל בנות שמיועדות לשירות לאומי) השיבו כי קיים קשר בין החברות בתנועה לבחירתם בשירות צבאי משמעותי. השירות בצה"ל אינו יעד תנועתי, אלא מדרגה חשובה בדרך להגשמת היותך בוגר תנועה, אזרח בוגר במדינת ישראל.

ריכוז הדוגמאות שנאספו מהתנועות לגורמים ששותפים ביצירת תשתית הכנה לצה"ל (בלי להפוך את הגורמים לתוכנית סדורה) מוביל לרשימה להלן:

פעילויות צופיות ושדאיות; הזדמנות למנהיגות, להובלה, לקבלת החלטות; השתתפות בקבוצה חברתית מגובשת; הדרכה של צעירים ממך תוך מתן דוגמה אישית; אווירה כמו-צבאית: מדים (תלבושת), סמלים, היררכיה בתפקידים, מסדרים ותרגילי סדר, הגדרות תפקיד שמגדירות מעמד; אידיאולוגיה תנועתית שמעודדת נתינה למדינה כחלק מהותי בחינוך הבוגר; עיצוב דמות הבוגר כאזרח מעורב, פעיל ומשפיע במדינת ישראל.

כל אלה מחזירים אותנו לדברים של הטייס סגן עידו, שבהם פתחנו את הדו"ח: "אני מרגיש שלולא התנועה הייתי מישוהו אחר... אתה מקבל בתנועה הרבה כישורים שביומיום אולי אין להם שימוש, אבל דווקא בצבא הם קריטיים: כישורי הנהגה, ובעיקר קבלת אחריות רבה – מה שילד בתיכון לא מכיר בדרך כלל. מקנים לך יכולת עבודת צוות, מה שלי מאוד עזר בתחילת הקורס. הידע שאתה רוכש בכפיתות ובבנייה מפתח אותך מבחינה קוגניטיבית."

אפשר שיש מי שיאמרו שזהו מקרה פרטי של בחור שהצליח וכעת הוא מנתח את הצלחתו ותולה הרבה בחוויותיו מתנועת הנוער. אנחנו טוענים שזו המציאות שמשתקפת בממצאי המחקר.

ראשית, הנתונים שהובאו בסקרים המדגמיים מוכיחים טענה זו. וכמובן, כמו ששמענו וראינו שוב ושוב "יש רוח. הרוח היא – תהיה אזרח משפיע, מנהיג, נותן מעצמו ולא 'עומד מן הצד'."

השפעת התהליך החינוכי בתנועת הנוער על השירות בצבא

התהליך החינוכי בתנועות הנוער מהווה בסיס תשתיתי והכנה לאזרחות בוגרת במדינת ישראל. במסגרת הפיכת הנער לאזרח בוגר הוא עובר מסע, שהשירות הצבאי מהווה תחנה משמעותית במהלכו. בהיותן תחנה מרכזית במסע זה, מקפידים בתנועות הנוער לפתח פעילויות ולהעביר מסרים שמכוונים לבחירה בנתיבים משמעותיים במסגרת השירות בצה"ל.